

Årsrapport

SEDLER OG MYNTER

2012

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	3
2. Norges Banks rolle i kontantforsyningen	3
3. Sedler og mynter i omløp - utvikling	4
4. Kvalitet på sedler i omløp	5
5. Falske sedler.....	5
6. Innskudd og uttak i Norges Bank.....	6
7. Destruksjon av sedler og mynter.....	6
8. Annen virksomhet	7
8.1 Minnemynter	7
8.2 Ny seddelsérie.....	8
8.3 Veksling av utgåtte sedler og mynter	8

1. Innledning

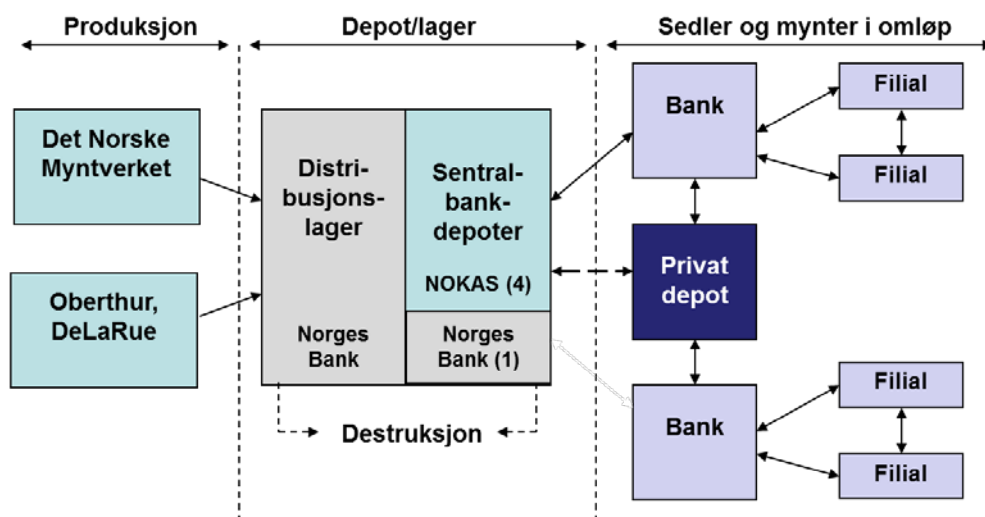
Rapporten beskriver Norges Banks rolle i kontantforsyningen og utviklingstrekk for kontanter i omløp i 2012. Videre beskrives utviklingen i kvaliteten på sedler som er i omløp og omfang av falske sedler, innskudd og uttak i Norges Bank samt destruksjon av sedler og mynter. Til slutt i rapporten omtales enkelte andre oppgaver Norges Bank utfører på kontantområdet.

2. Norges Banks rolle i kontantforsyningen

Målet for Norges Banks politikk på kontantområdet er å fremme en effektiv samlet kontantforsyning og samtidig bidra til effektivitet i det samlede betalingssystemet.

Som illustrert i figuren nedenfor, har Norges Bank en grossistrolle i kontantforsyningen. Norges Bank forsyner bankene med kontanter fra fem sentralbankdepoter, mens bankene har ansvaret for å forsyne publikum. I praksis har bankene organisert forsyningen ved å etablere private kontantdepoter, som etter gitte vilkår mottar rentekompensasjon fra Norges Bank for beholdninger de oppbevarer. Ordningen med rentekompensasjon til private depoter ble introdusert for å legge til rette for at bankene kunne ivareta sitt ansvar på en effektiv måte. Videre har Norges Bank ansvar for å destruere slitte og utgatte sedler og mynter. Bankene har ansvar for å sortere og pakke sedlene og myntene før de resirkuleres eller leveres til Norges Bank.

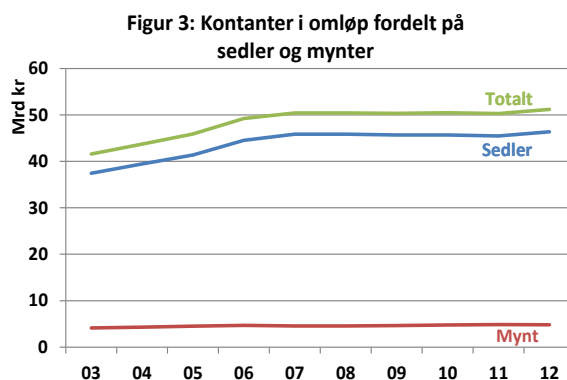
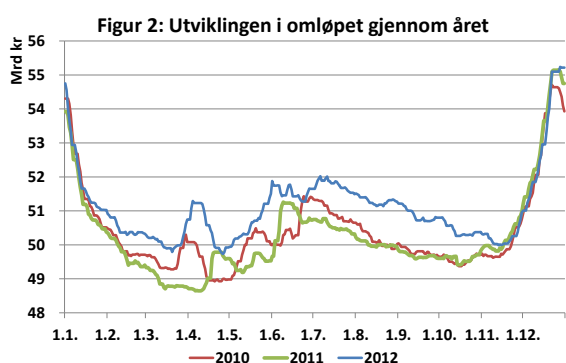
Figur 1: Kretsløpet i forsyningen av sedler og mynt

Norges Bank har utkontraktert flere oppgaver på kontantområdet, jf. figur 1. Sedler og mynter produseres av eksterne leverandører. Fire sentralbankdepoter driftes av NOKAS Kontanthåndtering AS, som også utfører behandlingstjenester for Norges Bank knyttet til disse depotene (destruksjon mv). Norges Bank driver selv sentralbankdepotet i Oslo og behandlingstjenestene knyttet til dette.

3. Sedler og mynter i omløp - utvikling

De siste årene har den samlede mengden sedler og mynter i omløp ligget på omtrent samme nivå. I 2012 var gjennomsnittet på 51,2 milliarder kroner, en svak økning i forhold til tidligere år. Også de sesongmessige svingningene gjennom året er i hovedsak de samme fra år til år. Det er en normal topp ved juletider hvor den samlede mengden siste år var om lag 55 milliarder kroner. Det laveste punktet i 2012 var i april, med noe under 50 milliarder kroner, jf. figur 2. Ellers er det typiske mønsteret mindre topper ved påsketider og om sommeren. Sommeren 2012 kom veksten i omløpet tidligere enn vanlig. Dette kan til en viss grad ha sammenheng med vekterstreiken tidlig i juni. Videre holdt omløpet seg høyere fram til november/desember enn det som har vært vanlig de siste årene, for så å synke til normalen ved årsskiftet. Norges Bank sitter ikke på informasjon som kan forklare hvorfor omløpet har ligget høyere enn normalt gjennom deler av året.

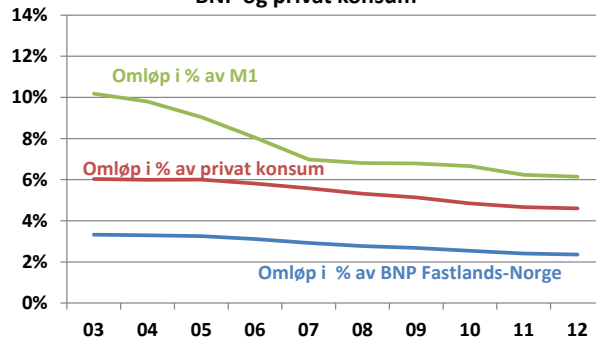

Gjennomsnittlig verdi av sedler i omløp har vært noe høyere i 2012 enn i 2011, jf. figur 3. Myntomløpet har holdt seg stabilt.

I løpet av 2012 er fordelingen på enkeltvalører noe endret. Det totale omløp av 1000-kronesedler reduseres fortsatt, mens 500- og 200-kroneseddelen øker. Endringen for 500- og 200-kronesedler antas i hovedsak å ha sammenheng med hvilke valører bankene velger å bruke i minibanker. Det er ingen større endringer fra 2011 til 2012 for de andre seddelvalørene. Fordelingen mellom myntvalørene har holdt seg stabil i 2012. Siden 50-øremynten opphørte å være tvungent betalingsmiddel 1. mai 2012, vil omløpet av denne valøren gå ned etter hvert som myntene innleveres til Norges Bank.

Til tross for at den nominelle verdien av kontanter i omløp er omtrent uendret fra år til år, reduserer sedler og mynter reelt sett sin betydning som betalingsmiddel. Kontantenes andel av verdien av betalingsmidler disponert av publikum (M1) er redusert fra vel 10 prosent i 2003 til vel 6 prosent i 2012, jf. figur 4. Målt i forhold til BNP fastlands-Norge og privat konsum, viser kontanter i omløp også en nedgang over en årrekke, selv om de er tilnærmet uendret fra 2011 til 2012. Disse forholdstallene utgjør henholdsvis om lag 2 og 4,5 prosent.

Figur 4: Kontanter i omløp, målt i forhold til M1, BNP og privat konsum

4. Kvalitet på sedler i omløp

Norges Bank har ansvar for å opprettholde en tilfredsstillende kvalitet på sedler i omløp. Dette er viktig for at sedlene skal fungere effektivt som betalingsmiddel. Er sedlene for slitte, vil publikum ha vansker med å gjenkjenne sikkerhetselementene, og det vil være vanskelig å håndtere sedlene maskinelt.

Norges Bank definerer hva som er tilfredsstillende kvalitet og legger til rette for at bankene som har ansvaret for kvalitetssortering av sedler, sorterer ut slitte sedler og leverer disse til Norges Bank. Videre kan Norges Bank gjøre endringer i de tekniske spesifikasjonene for å gjøre sedlene mer robuste for slitasje i omløp. Slike endringer kan ikke gjøres hyppig, og dette er derfor et langsiktig virkemiddel. Mye av sirkulasjonen skjer i varehandelen og mellom varehandel og kontanthåndteringsselskaper. I en slik sirkulasjon kan kvaliteten på sedler bli svekket uten at Norges Bank har virkemidler til å påvirke det.

For å kartlegge utviklingen av kvaliteten på sedler i omløp, gjennomfører Norges Bank utvalgsundersøkelser av sedler som er i sirkulasjon. To ganger i året innhentes og analyseres utvalg fra fem regioner. I tillegg innhentes månedlig statistikk over antall sedler som er kvalitetssortert hos tellesentraler på vegne av bankene. Samlet gir dette et godt grunnlag for å vurdere hvordan kvaliteten utvikler seg totalt sett og fordelt på regionene. Norges Banks vurdering er at kvaliteten på sedler i sirkulasjon gjennomgående er god for alle valører. Det er små variasjoner over tid og mellom regioner. Det synes imidlertid å være en nedadgående trend i hyppigheten av kvalitetssortering. Dette vil på sikt kunne medføre at kvaliteten på sedler i sirkulasjon blir redusert.

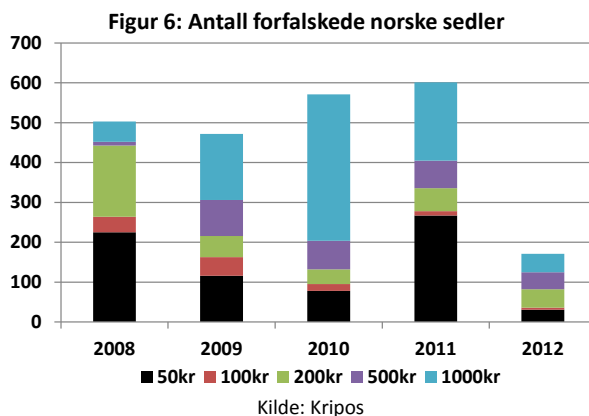
5. Falske sedler

Omfanget av falske sedler er lavt i Norge sammenlignet med andre land. I 2012 ble det registrert 171¹ falske sedler mot om lag 600 i 2011, jf. figur 6. Dette utgjør mindre enn to² falske sedler pr. millioner sedler i omløp, mens tilsvarende tall for eurolandene samlet er

¹ Tallene viser kun beslag gjort i Norge. Tallene vil normalt oppjusteres etter hvert som saker fra lokale politikamre kommer inn til Kripos.

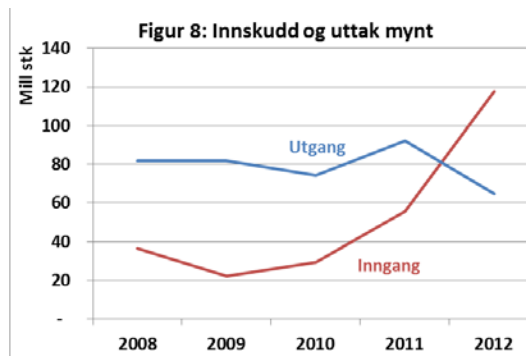
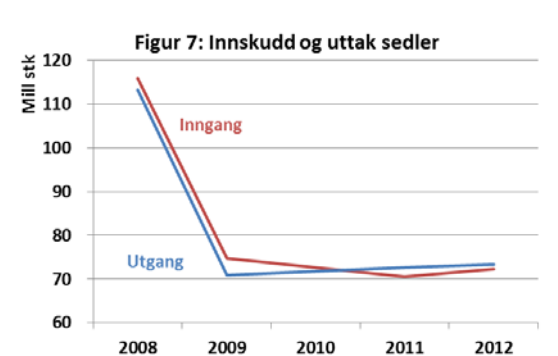
² 171 forfalskede sedler over et gjennomsnittlig seddelomløp på 127,2 millioner stk.

36³. Informasjon fra Kripos tilsier at kvaliteten på forfalskningene i hovedsak er svært dårlig, og at de bør være lette å oppdage i sirkulasjon.

6. Innskudd og uttak i Norges Bank

Bankene gjør innskudd og uttak i Norges Bank når de har overskudds- eller underskuddslikviditet, eller når de vil levere inn slitte sedler. Innskuddene og uttakene skal gjøres i henhold til avtalte vilkår. Totalt sett ble det gjennomført noen færre seddeltransaksjoner i 2012 enn i 2011, mens det totale antall sedler som går ut og inn av sentralbankdepotet, har økt. Dette oppfattes som et tegn på at Norges Banks grossistrolle er blitt klarere. De typiske minibankvalørene, 200- og 500- kroneseddelen, hadde netto utgang i 2012, mens de andre seddelvalørene hadde netto inngang. På grunn av at 50-øremynten opphørte å være tvungent betalingsmiddel 1. mai 2012, har det vært en stor økning i antall mynttransaksjoner fra 2011 til 2012. Både 50-øremynten og 1-kronemynten har hatt netto inngang, mens de øvrige myntvalørene har hatt netto utgang i 2012.

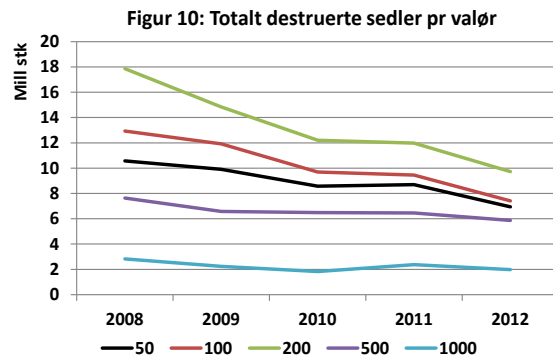
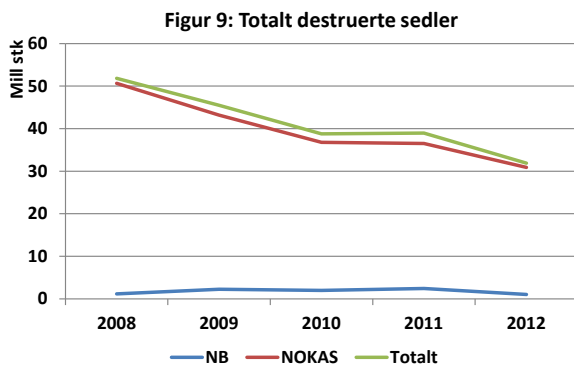

7. Destruksjon av sedler og mynter

I 2012 ble det destruert om lag 32 millioner stk. sedler, tilsvarende 7,9 milliarder kroner. 31 millioner stk., eller 97 % av seddeldestruksjonen, ble utført maskinelt i tilknytning til sentralbankdepotene. Norges Bank destruerte selv det øvrige (3 %) manuelt/maskinelt. NOKAS' andel av destruksjon ved sentralbankdepotene, utgjorde om lag 75 %.

³ For eurolandene var det i 2012 om lag 531 000 stk. falske sedler og ca. 14 900 millioner stk. sedler i omløp. Kilde: ECB, press release 10. January 2013.

Destruksjon av mynter skjer hos Norges Bank. Det ble destruert i alt 17,9 millioner stk. 50-øremynter i 2012.

8. Annen virksomhet

8.1 Minnemynter

I 2012 ga Norges Bank ut en jubileums- og minnemynt i sølv for å markere kongeparets 75-årsdager. Mynten hadde pålydende verdi 200 kroner, og maksimalt opplag er 40.000 stk. Motivet benyttet på forsiden av mynten og som ble valgt etter en kunstnerkonkurransen, er utformet av billedhogger Håkon Anton Fagerås. Riksvåpenet som er brukt som baksidemotiv på mynten, er utformet av formgiver Ingrid Austlid Rise ved Det Norske Myntverket.

Det tilligger Kongen å beslutte utgivelse av jubileums- og minnemynter etter sentralbankloven § 16. Denne kompetansen har i perioden 1994 – 2011 vært delegert til Norges Bank. 27. mai 2011 besluttet Kongen i statsråd at myndighet til å beslutte slike utgivelser legges til Finansdepartementet. Departementet har ikke besluttet utgivelser av minnemynter i edelt metall etter at denne endringen ble gjennomført.

I 2012 ble det gjennomført forberedelser til å utgi en 10-krone sirkulasjonsmynt med spesialpreg i anledning av at det i 2013 er 100 år siden det ble innført allmenn stemmerett i Norge.

I 2012 besluttet Norges Bank å gi ut sirkulasjonsmynter med spesialpreg i forbindelse med 200-årsjubileene for Grunnloven, Høyesterett og Norges Bank i hhv. 2014, 2015 og 2016.

8.2 Ny seddelseerie

Norske sedler skal fungere effektivt som betalingsmiddel, og publikum skal ha tillit til at sedlene er ekte. Sannsynligheten for at norske sedler blir forfalsket, kan reduseres ved å sørge for at sikkerhetsnivået i sedlene ikke er dårligere enn i andre, sammenlignbare land. Flere land, slik som Sverige, Danmark, Sveits og eurosone, er nå i ferd med å utgi nye seddelseserier med bedret sikkerhet. Det krever at sikkerhetsnivået i norske sedler høynes, slik at sedlene også i fremtiden skal være like vanskelige å forfalske som andre lands sedler. I 2012 startet derfor Norges Bank arbeidet med å utvikle en ny seddelseerie. Serien blir den åttende i rekken.

8.3 Veksling av utgåtte sedler og mynter

Publikum kan veksle inn sedler og mynter som ikke lenger er tvungne betalingsmidler, hos Norges Bank i Oslo eller ved sentralbankdepotene driftet av NOKAS. Når sentralbanken ikke lenger er pliktig til å veksle inn, kan publikum etter visse retningslinjer søke om å få vekslet utgåtte sedler og mynter.

50-øremynten er trukket tilbake

50-øremynten opphørte å være tvungent betalingsmiddel 1. mai 2012, jf. forskrift av 16. mars 2011. Mynten kan innløses av Norges Bank fram til 1. mai 2022. Grunnlaget for vedtaket var at denne valøren ikke lenger sirkulerte som en ordinær betalingsmynt. Den ble brukt i butikker for å gi igjen veksel, mens kundene i stor grad la myntene til side i stedet for å bruke dem ved senere betalinger.

Med dette forsvant benevnelsen "ører" fra myntrekken, og beløp som skal betales med kontanter, må nå avrundes til nærmeste hele krone.

Sedler av utgave VI er gjort ugyldige

Norges Banks innløsningsplikt for sedler av utgave VI gikk ut 1. november 2012. I spesielle tilfeller kan publikum søke Norges Bank om innløsning av sedler og mynter som er gjort ugyldige.